

FRANCE MIHELIČ

(1907–1998)

Z žalne seje SAZU
5. 8. 1998

Zbrali smo se, da se poslovimo od našega rednega člana, profesorja, kolega in prijatelja Franceta Miheliča. Čeprav je dočakal visoko starost in se je zdelo, da bo še leta živel med nami in ustvarjal, nas je njegova smrt presenetila.

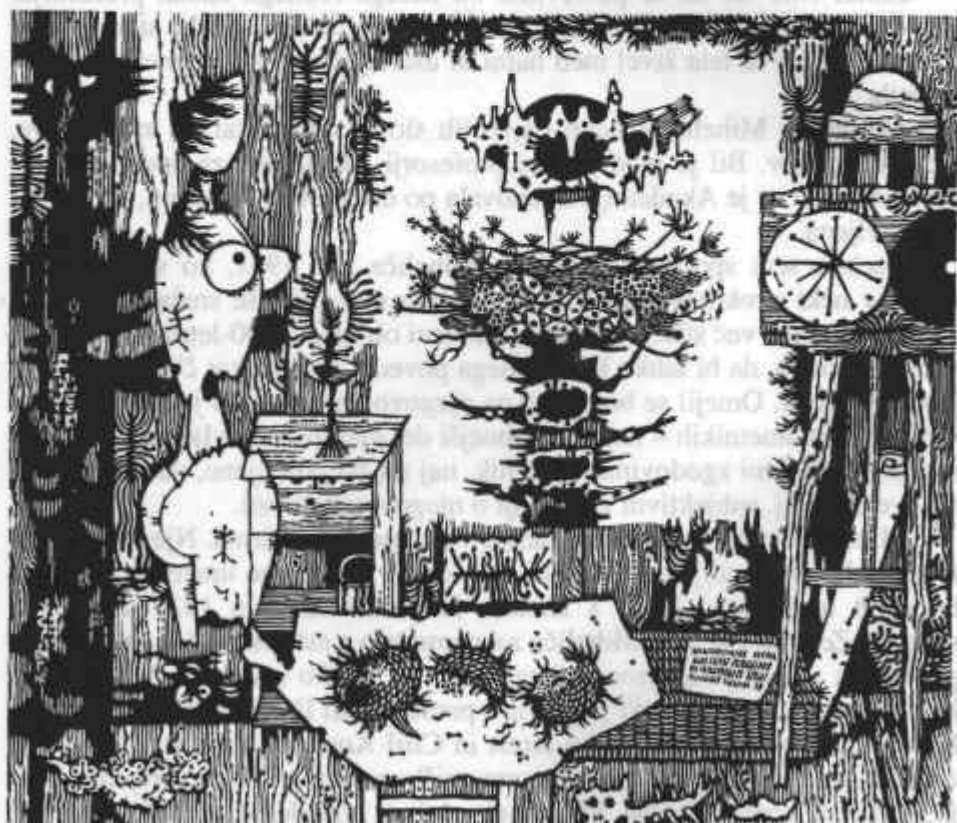
Akademik Mihelič je eden največjih slovenskih slikarjev in grafikov, tudi pedagogov. Bil je med prvimi profesorji Akademije za upodabljalno umetnost, kot se je Akademija imenovala po drugi svetovni vojni, ko je bila ustanovljena.

Oseбно sem spoznal akademika Miheliča leta 1951, ko sem se nanj obrnil v neki strokovni zadevi. Pozneje sem se z njim še srečaval, bolj ali manj naključno, več stikov z njim je bilo lani ob njegovi 90-letnici, vendar še vedno premalo, da bi lahko kaj tehtnega povedal o njem kot človeku, o njegovi osebnosti. Omejil se bom zato na njegovo umetnost, ki je bila – kot pri vseh velikih umetnikih – najpomembnejši del njegovega življenja. In čeprav nisem umetnostni zgodovinar ali kritik, naj mi bo dovoljeno, da povem eno ali dve svoji, tj. subjektivni zapažanji o njegovi umetnosti.

Miheličev slikarstvo se je začelo v znamenju realizma. Njegovo otroštvo in mladost, študij na zagrebški Akademiji za likovno umetnost, skupina hrvaških umetnikov, ki je s Krstom Hegedušičem leta 1929 ustanovila skupino *Zemlja*, vse to je Miheliča zaznamovalo z estetskim slogom, znanim pri nas in v Evropi kot socialni realizem ali kratko realizem. V slovenski književnosti so bili njegovi poglavitni predstavniki Prežihov Voranc, Miško Kranjec, Anton Ingolič, Bratko Kreft in Ciril Kosmač. Vendar je od vsega začetka opazno, kako je Mihelič to umetniško usmeritev sicer sprejemal, a jo je izražal na poseben način, kolikor si sploh ni prizadeval, da bi jo presegel. Miheličeve težnje po preseganju realizma seveda ne gre istovetiti z nadrealizmom, pa tudi ne z modernizmom, ki je likovni jezik osvobodil vsakršne

pogojenosti z realnim svetom in ga napravil avtonomnega, skozi katerega je potem izgovarjal svoja in svojega časa eksistencialna vprašanja in stiske. Mihelič je bil preveč samosvoj, da bi se odzival zunanjim sunkom v razvoju sodobne umetnosti. Ostal je zvest realizmu, vendar realizmu v najširšem pomenu, realizmu kot nadčasovnemu toku umetnosti, hkrati pa je ves čas čutil njegovo nezadostnost, zato ga je dopolnjeval, spreminjal in celo zaničeval.

Iz povedanega izhaja drugo opažanje o Miheličevi umetnosti. To, da je umetnik znotraj opisanega okvira že zgodaj odkril svoj topos, svojo motiviko, ki je postala prevladujoča vsebina njegovega slikarstva in grafike. Gre za mitično fantastiko s Kurentom v središču, od katere se ni odmaknil v vojnem, niti v povojnem, slogovno izjemno dinamičnem, v pravem pomenu eksperimentalnem obdobju evropske umetnosti. Mihelič je vztrajal v fantastiki, jo širil, dopolnjeval in izpopolnjeval, in prav v fragmentarnem in grotesknem

FRANCE MIHELIC: Tožba za poletjem, 1967, lesorez

upodabljanju fantastičnih likov in motivov bodo morda umetnostni zgodovinarji odkrili stično točko z nemirnim, iskateljskim slikarstvom povojnega časa. Eno je nesporno in s tem zaključujem svojo misel o pokojnem umetniku: slikar in grafik, ki je ostal tako kot Mihelič ves čas zvest svoji osrednji tematiki, celo načinu likovnega izražanja te tematike, zasluži oznako samosvojega, verodostojnega umetnika. To pa je v informacijski dobi, ki jo živimo, v času, ko umetnine pogosto izgubljajo svojo osebno utemeljenost, da ne rečem izvirnost in postajajo konfekcija, velika vrednota.

France Bernik

Poslóvil se je, odšel je, umrl je – soočeni s smrtjo živi radi zamenjujemo resnično besedo s prisposodobno, morebiti zaradi potlačene tesnobe, ki nas spominja na pesnikovo misel, ko pravi, da kadar zvoni, ne pošiljaj spraševati, kómu, ker zvoni tebi. A tudi, če govorimo o slovesu in odhodu, resnice ni mogoče preslepiti ali celo zanikati in tako moramo tudi zdaj izreči neizprosni glagol, ki je človeku namenjen od rojstva: umrl je. Umrl je umetnik, velik slikar, član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, enkrat in neponovljiv posameznik v nepreštevni množici človeštva, imenovan France Mihelič. Ura, zanihana pred skoraj 92 leti, se je ustavila, pot skozi svetlotemne pokrajine življenja je prehójena.

Na začetku te poti je v krstnem listu zapisan datum 27. april 1907 in ob njem rojstni kraj Virmaše pri Škofji Loki. Tam se je France Mihelič rodil kot peti izmed desetih otrok železničarskega progovnega delavca Franca, a se z družino že v zgodnjem otroštvu preselil v Ribniško dolino, kjer je obiskoval osnovno in meščansko šolo. Ob počitnicah se je vračal v rojstno pokrajino in v njenih gozdovih, gmajnah in lokah, kot je rad zatrjeval, preživel najlepši čas življenja. Meščansko šolo je dokončal v Ljubljani na Prulah in se nato leta 1923 vpisal na ljubljansko učiteljsko. Likovno ustvarjanje ali, povedano s preprostejšo dijaško besedo, risanje ga je veselilo že od zgodnjih let, na učiteljsko pa se je začel načrtno urediti v osnovnih slikarskih veščinah. V tretjem letniku se je vpisal v privatno slikarsko šolo »Probuda«, kjer sta ga poučevala tudi Matej Sternen in Maksim Gaspari. Leta 1927 se je vpisal na zagrebško Akademijo za umetnost in umetno obrt, kjer je leta 1931 diplomiral. Po končanem študiju in odslužitvi vojaškega roka je nekaj časa živel v Dolenjih Lazih pri Ribnici, leta 1934 pa je dobil službo suplenta risanja na gimnaziji v Kruševcu. Po dveh letih je bil premeščen na Ptuj, kjer se je začelo novo, pomembno poglavje njegove ustvarjalnosti. V najini skupni knjigi GLAS, ki je izšla letos ob njegovi enaindevetdesetletnici, je o tem razdobju zapisal: »Ptuj je bil zame razodetje. S tem podeželskim mestom, posejanim v siromašno,

neizrazito pokrajino, sem začutil sorodnost, kot v sanjah prepoznaval težko nebo, svetlobo in zemljo, blizu so mi bili kmetje in meščani, okus vina in kruha ter pretresljiva tragika, kar od tedaj sporočajo kurenti na mojih slikah.«

Leta 1941 se je pred nemškimi okupatorji zatekel v Ljubljano. Ob kapitulaciji Italije je odšel v partizane ter postal eden glavnih umetniških pričevalcev osvobodilnega boja. Po koncu vojne je služboval najprej kot ilustrator pri Slovenskem poročevalcu, od novembra 1945 pa je bil profesor na Akademiji upodabljajočih umetnosti v Ljubljani, kjer se je po 25 letih upokojil. Leta 1965 je postal redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti in častni član slikarske akademije v Firencah. Doma in v tujini je imel okrog 100 razstav ter prejel vrsto nagrad, med njimi leta 1949, 1955, 1965 Prešernovo, leta 1970 nagrado Avnoja, 1978 Jakopičevo nagrado, v tujini pa nagrade na grafičnih razstavah in bienalih v Luganu, Sao Paulu, Benetkah in Firencah. Stalni zbirki njegovih slikarskih in grafičnih del sta na Ptujju in v Škofji Loki.

Suhopami biografski podatki so komaj »sled sence zarje« umetnikovega resničnega veselja, razpetega med um in srce, med oko, ki gleda navzven in navznoter, v otipljivi svet in v magične pokrajine svoje duše, ter med roko, ki poslušno sledi doživetemu in razodetemu, prenašajoč ju na platno, na papir ali na litografsko ploščo. Ob temeljitih, strokovno poglobljenih razpravah in razlagah, ki spremljajo številne monografije mojstrovih del, je preprosta ljubiteljska beseda lahko le tiha spremljevalka in občudovalka velikega življenjskega dela. Čeprav o tem delu vsi ne znamo izreči ustrezne ali natančne oznake, je vsak izmed nas po svoje zaznamovan z Miheličevim videnjem njegovega in našega časa: s kurenti, s Ptujsko goro, s Kronistom, s Spominom na očeta, z Dafne, z veščami in ribo Faroniko. Naj ponovim za Milčkom Komeljem, da je »umetnost Franceta Miheliča rojena iz nedoumljive življenjske resničnosti, ki je sama po sebi fantastična, v svoji navidezni samoumevnosti nepojasnljiva, lepa in brezupna, saj njen življenjski zagon razpada v ničevost, človeško hrepenenje pa si išče utehe in hlepi po večnosti, ki si jo projicira v svoje sanje.«

To je citat iz že omenjene monografije GLAS, knjige in mape Miheličevih grafik in mojih pesmi, ki je nastajala v zadnjem letu mojstrovega življenja in bila predstavljena v začetku maja ob njegovi razstavi v inštitutu Jožef Štefan. Najina številna osebna srečanja v preteklih letih so tako doživela svoj visoki vrh. Bilo mi je v radost in čast, da sem lahko ob njegovo črto postavil svoj stih. Za to mu, ko se od njega poslavljam v imenu umetniškega razreda Slovenske akademije znanosti in umetnosti, izrekam tudi svojo osebno zahvalo. Mojster je za zmeraj odložil čopič, njegovo delo pa ostaja nam in zanamcem dragocena dediščina.

Kajetan Kovič